

GRENDEL LAJOS

Utazás a semmi felé

7.

Délután három óra múlt, olyan csendes volt a környék, mintha mindenki elvonult volna a hátsó kertekbe pihenni. Rövid tétovázás után Attila elindult a menhely felé. Bandi emléke most ismét megelevenedett, s a szokásosnál is jobban megviselte. A temetésre annak idején eljött Tomi a feleségével és a gyerekeivel. A hátsó harmadban álltak, Attilának eleinte fel sem tűntek. Attila nem sírt, de végtelenül szomorúnak érezte magát. Csöpi viszont sírt, teljesen kivetkőzött magából, a temetés előtt három tablettát vett be, amitől olyan volt, mint a lázas ember. A búcsúztató pap prédikációjának kellős közepén vette észre Tomit, és először azt hitte, hogy nem jól lát. Egyből hevesebben vert a szíve. Mégiscsak azt mondta magában, no, nem vagy egyedül. De Tomi elment, nem jött hozzá részvétele kívánni. A következő napon délelőtt elvitte a pszichiáterhez Csöpit, azok ott is tartották. Megfigyelésre, mondta az orvos, néhány nap múlva hazaengedik. Csöpi ezt nyugodtan fogadta, minden rendben lesz, mondta, vagy semmi sem lesz rendben, és ez kissé fenyegetően hangzott. Egész délután egyedül lófrált, hazamenni nem akart, mert megtévelyodott volna az ürességtől és a Bandi hiányától. Alkonyodott, csak akkor ment haza. Be kell laknia a lakást, gondolta. Ligetfaluban laktak, még csak három hónapja. Mint a nem született pozsonyiak szokták belakni Pozsonyt, gondolta aztán. Akkor jött Tomi, meglehetősen váratlanul. Autóból szállt ki, talán Volvóból, nem tudta megmondani, mert nem értett a kocsikhoz. Az autót elküldte. Tulajdonképpen örült neki, ha az örömét be is árnyékolta a nagy keserűség. Mindenben ügyesebb volt Tomi, és ezt elismerte, de azért nem sajnálta.

– Sajnálom – mondta Tomi. – Egyszerűen nem tudok napirendre térni fölötte.

Behívta a szobába. Tomi jó sokáig maradt, éjfél is elmúlt, mire hazakecmergett. Bandiról fokozatosan áttértek Tomi problémáira. Arról kezdett el beszélni, hogy otthagyja a politikát, megtakarított egy kis pénzt ahhoz, hogy a vállalkozását folytassa. (Persze, ábránd volt, a politika olyasmi, mint a narkó vagy a lutri. Ha egyszer belekezd és szenvedéllyel csinálja az ember. És persze pénzt is hoz, csak a legnaivabbak gondolják, hogy a pénz smafu.) Attila lekísérte a kapuhoz. Sötét volt, és esett az eső. Attila hirtelen Bandira gondolt... Hogy jó szorosan tart-e a koporsó, hogy nem ázik-e meg szegény. Egy pillanatra úgy tűnt, hogy elment az esze szegénynek.

– Mindig az első hónap a legnehezebb. Aztán fokozatosan begyógyul a seb. Egy év, két év... – mondta Tomi, de aztán hozzátette: Persze voltaképpen nem múlik el sohasem. És ez eléggé őrjítő.

Ó, istenem, mennyi idő eltelt azóta! Egy azonban biztos, helyreállította a barátságukat, még ha nem is teljes mértékben. A menedékház udvarán a portás már ismerte, s intett neki, hogy menjen csak tovább. Hála Istennek, nem találkozott senkivel, s úgy osont be a szobájába, mintha tilosban járt volna. Abban a régmúlt idő-

ben, fia halála után, eltévedt, mintha labirintusba került volna. Jobbra vagy balra, fel vagy le, vagy éppen sehogyan se... Nem tudott mit kezdeni magával. Berúgott és sírt, vagy csak, amíg Csöpit ápolták a pszichiátrián, nézte a négy falat és sokszor nem ebédelt és nem vacsorázott. Úgy járt be a munkahelyére, hogy ott is volt meg nem is. A híreket azonnal elfelejtette, mert, úgymond, „nem szóltak róla”. Aztán végre hazajött Csöpi, és lassanként megemberelte magát, mert Csöpi továbbra is a „padlón feküdt”. Neki kellett az új lakást elfogadhatóvá tennie, főznie és takarítani. Legalábbis az első napokban. Két hónapba telt, míg egyszer csak moziba mentek. És színházba. És hangversenyre, pedig azelőtt sosem jártak hangversenyre. Csöpi unta, de kibírta. Tizenhét év után úgy viselkedtek, mintha most ismerkedtek volna meg. „Le is játszottam az ismerkedést” – mondta némi megkeseredéssel Attila, mert azért a tizenhét évvel ezelőtti és a mostani között egy szakadék volt, és hát a szakadékban Bandi teteme hevert. Többé nem játszották el a megismerkedést. Bandi halott volt, és ez újra felidézte bennük a fájdalmat és a szomorúságot.

Amikor a Manderla-ház udvarán összefutott Boronkayval... Nos, igen, ezt, úgy látszik, nem felejtí el, még ha Boronkay hamarosan meg is halt, és a dráma, amit írt (vagy nem is írt meg), úgysem kellett volna a kutyának sem. Akkor megbeszéltek, hogy rövidesen találkoznak. Már másnap hívta Boronkay. És nem hagyott békét neki egy hétig. Attila végül sóhajtott, és elment. Boronkay be volt rúgva, jöllerhet még nem ütötte el a toronyóra a déli tizenkettőt, még a nagy óramutatónak föl kellett másznia huszonöt perccel, hogy dél legyen. De Boronkay úgy vigyorgott azzal a citromsárga mosollyal, hogy Attila legszívesebben megfordult volna, és ha megharagszik Boronkay, ha nem, irányt vált a Billa felé. De egyrészt már látta őt a padról, ahová – mit tudom én – leroskadt. Ah, no, olyan szeme volt, mint a sasnak. Attila gondolatban legyintett, ezt a tíz perccel kibírja, ha fát hasogatnak a hátán, úgy is. Boronkay meg szorongatta a kéziratot, mintha az egész élete rajta lenne gót betűkkel és megfejthetetlen számsorokkal, melynek csak ő tudja titkát. Attila leült mellé a padra, az irgalmasok órája nagy, sötét szemként meredt rája – az irgalmasok órája már tudta, hogy hiábavaló az egész, csak vázlatokat tartalmaz a kézirat, és most már az is marad örökre, mert Boronkaynak egyre ritkábbak a józan pillanatai. És hát meg fog hamarosan halni, amit még nem tudott Attila sem. Boronkay összezagyvált hetet-havat, az egészre csak akkor figyelt fel Attila, amikor, ha akarta, ha nem, így szólt:

– Ha nem halt volna meg Bandi, eszembe sem jutottál volna.

Attila nehezen szólt, mert nem szerette az összevissza beszédet. A sakkozásban a ló logikája. Ha az ember nem tud sakkozni, eltart vagy tíz percig, amíg a ló lépéseire rájön az ember.

– Ez most hogy jutott az eszedbe? – kérdezte ingerülten.

Boronkay abban az állapotban volt, hogy már túl könnyen siklottak a szavak a szájából, már nem tudta, de nem is akarta ellenőrizni őket. Már nem a szájából beszélt, hanem a hasából.

– Elvesztetted a fiad, és ez borzalmas dolog. Mondhatnám úgy is, hogy másodszor vesztetted el a szüzességedet... Az ilyesmi ritka eset. Megedzi az embert.

Attila még nem volt dühös, de azért remegni kezdett a keze. De Boronkay a kicsivel már nem törődött. Magával volt elfoglalva teljes mértékben.

– Igen – mondta. – A fiad elvesztése megváltoztatja az életedet. Még nem teljesen tudod, de érzed, hogy ez tovább így nem mehet.

– Nem érzek semmit. Érted? – mondta rekedten, és alig leplezve izgalmát Attila.

– Persze, persze. De ez fokozatosan átmegy rajtad. Illetve cinikus leszel vagy megpróbálsz új életet kezdeni. És biztos vagyok benne, hogy előbb-utóbb új életet kezdesz. Mert alapjában véve nem vagy cinikus ember. Nos, ilyen emberre van szükségem. Nem megjártssza, hogy szomorú, ez előbb vagy utóbb színészkedéshez vezet. Az ilyenektől kiráz a hideg. De te más vagy. Igazából mássá lettél. Neked még fáj a fiad elvesztése. Természetesen vagy szomorú, nem a szomorúságot kényszerből felidéző. És ez óriási különbség. Ezt még egy dilettáns is el tudja játszani.

Most már Attila is sejtette, hová akar kilyukadni Boronkay.

– Soha sem írtál drámát.

– Nem hát – mondta Boronkay. – De változnak az idők. Én leszek Közép-Európa legjobb drámaírója.

– Aha... Ezt minden író mondja.

– Egy sor sincs kész belőle. De ne izgulj, a fejemben már kész van. Csak három-négy napot kell tők józanon elviselnem.

Attilának nagy kő esett le a szívéből, szinte jókedve kerekedett.

– Majd szólj, ha készen lesz. Akkor majd elgondolkodom a dolgon. – És fölkelt, és olyan barátságosan szorította meg Boronkay kezét, hogy majdnem eltörte az ujjait. Boronkay, részegsége ellenére, gyanakvóan nézett rá.

– Nem hiszel nekem. Hát majd meglátod.

Na jó, elemző időszak vette kezdetét. Ahogy távolodott Bandi halála, és vele együtt a félelmek, szorongások, lidércnyomások engedtek a szorításukból, nagyobb teret kapott a fantázia. De nem az a fantázia, hogy Bandi él valahol, hogy láthatatlanul részt vesz a cselekvésükben. Bandi halott volt, s ezt föltámasztani ugyanolyan lehetetlen volt, mint a tegnapi halálos sebet ejtett golyót visszamanipulálni a puskába, és meg nem történné tenni a tegnapi eseményt. De ugyanakkor mércévé kezdett válni, mint az igazság, becsület, őszinteség. Ezek is absztrakt fogalmak, de létezésük nélkül elviselhetetlenné válik az élet, vélte Attila. Anélkül csak a halál marad. Attila úgy érezte, hogy Bandi figyelni minden mozdulatát, mi több, helyesnek vagy helytelennek ítéli meg. Ez rövid ideig tartott, nem is egészen fél évig, de olyan intenzív volt, hogy tulajdonképpen ő, Bandi irányította a cselekedeteit. A nem létező Bandi irányított mindent, és ugyan nem kérdezte meg Csöpit, de föltehetőleg, Csöpire is nagy hatással volt. Aztán elmúlt. Nem egyik napról a másikra múlt el, hosszadalmas folyamat volt, mely fokozatosan halványult el, ahogy egy tízéves gyerekből fokozatosan absztrakció lesz, mint Bandiból. Halott gyerekek, és mégis a feltétele annak, hogy mégis továbbmenjünk. „Bandi hirtelen fölengedte a sorompót, és én átmentem a túloldalra. De Csöpi megtorpant. Ettől a ponttól kezdve fokozatosan különvált az életünk. De én még sokáig nem vettem észre.”

Igen, egy dologban feltétlenül igaza volt Boronkaynak: megváltozott Attila élete. Bandi halála után az első év nehezen telt el, mintha sosem akarna véget érni. Ebben segített neki Csöpi – persze idézőjelben, mert Bandi halála ugyanúgy az

őrületbe hajszolta, mint őt. Külön-külön nehezen tudtak volna mit kezdeni magukkal. De együtt valamivel könnyebben ment. Amit sosem próbáltak, most koncertre mentek, színházba és néha moziba. Újra éltek a házasságuk előtti időszakot? Attila szerint, mintha megismételték volna a múltat, de a múlt megisméltése végül is lehetetlen volt, már csak a Bandi halála miatt is. Nem tehettek úgy, mintha Bandi halála zárójelbe lett volna téve. Hiába tettek úgy, „mintha”, Bandi halála örökre beírta magát az életükbe, de jó sok időbe telt, amíg tudatosodott bennük. Álmaiban, Attiláéban, számtalanszor előjött az élő Bandi, és ő úgy örült, hogy a félreértés tisztázódott. Aztán fölébredt, és minden folytatódott tovább, mint az első napokban Bandi halála után. De a koncerten vagy a színházban egy-egy pillanatra elfeledkeztek róla. Még nevetni is tudtak, mert vígjátékokra mentek, és helyel-közzel magával ragadta őket a színházból áradó jókedv. Az egyik vidám pillanatban lopva odanézett Csöpire. Nem nevetett. Csukott szájjal elnyomott egy ásítást. Hirtelen elfogta a lelkiismeret-furdalás. Csöpi három-négy óránál nem aludt tovább, míg Attilával előfordult, hogy végigaludta az éjszakát. Pedig ez, isten bizony, jó jel volt...

Igen, megváltozott. Megváltozott a hangulata, melankolikus lett és szórakozott, elfelejtkezett dolgokról, amit nem tartott olyan fontosnak. Viszont mélyebben és nagyobb alapossággal gondolkodott. Voltak azonban napok, amikor kihagyott az agya, nem törődött semmivel és senkivel. Betegségnek tartotta ezt, de remélte, hogy ideiglenes, és majd az idővel elmúlik. Bandi halálát is betegségnek tartotta, de *gyógyítható* betegségnek. Egy évvel a halála után összefutott a főpályaudvaron Boronkayval, aki a húga férjének a temetésére ment Kassára. Boronkay józan volt, és meglehetősen rosszkedvű. Attila összefüggést látott a látogatás céljával. Noha nem feltétlenül tartozott a mostani témához, de előhozta:

– Gondolkoztam rajta. Azt hiszem, hogy elvállalom.

Boronkay úgy nézett rá, mint akinek a tudatában írni katonák menetelnek a francia határ felé. Márpedig ez, jelen pillanatban, lehetetlen.

– Fogalmam sincs róla, hogy miről beszélsz.

– Hát a darabot. Amit írtál, vagy írni fogsz!

Boronkaynak földerült az arca.

– Ja, úgy!... Sajnos, az utóbbi hónapokban nem volt időm foglalkozni veled. De a temetés után vége lesz. Szóval elvállalod. Hát ez nagyszerű! – Ennyiben maradtak.

No, mindegy! Attila megsejtette, hogy az írás végleg eltávolodik, nem mint-hogyha egyáltalán közel lett volna. Ha egyáltalán elkészül vele, neki már ősz haja lesz. Mindez a „Hát ez nagyszerű” mondatból hangozhatott el. Ez a mondat ugyanis, mondhatni, az ellenkezőjét jelentette. Persze ehhez a következtetéshez úgy jutott el, hogy már túlságosan jól ismerte Boronkayt. Azt jelentette, hogy majd a jövőben, ha egyáltalán időt szánok rá. Attila bölintott, és otthagya. Jegyet vett másnapra a pesti gyorsra. Amikor néhány nap múlva megérkezett Budapestről, Boronkay már kómában volt. Ezek szerint, mielőtt megszelídíthette volna, végleg elszállt a madár. Egy kicsit bánta, de nem nagyon. Viszont vett magának bátorságot, és előállt Csöpinek egy olyan javaslattal, ami nem fordult volna elő Boronkay kómája nélkül. Azt mondta:

– Még nem vagyunk öregek... Talán újra kellene kezdeni. Elmozdulni ettől a zsákutcás faltól.

Csőpi először gyanúsán nézett rá, majd egy szelíd mosoly futott át az arcán.
– Ugyan. Ne siesd el.
– De holnap vagy holnapután már későn lesz.
– Még nem felejtettem el Bandit – mondta szigorúan, sőt egy kicsit szemrehányásképpen.
– Dehogyan felejtetted el. Én sem felejttem el soha. De újra meg kell tanulni mosolyogni.
– Azt én döntöttem el, hogy mikor mosolygok, és mikor nem – és jelezte, hogy egyelőre befejezi a témát. – Tulajdonképpen már mondani is akartam neked.
– Mit – kérdezte Attila.
– Félek, hogy megsértődsz.
Attila megesküdtött, hogy nem sértődik meg.
– Csak mondd meg nyugodtan – és érezte, hogy kiszáll minden ereje.
– Néhány napig egyedül akarok aludni. Csak néhány napig. A másik szobában is van hely, vagy a Bandi szobájában...
– Persze – mondta Attila –, persze – ismételte meg már nyugodtabban. – Talán nekem is jót tesz – mondta, és forgott körülötte a világ. Nem a megfelelő irányba haladtak a dolgok, de, őszintén szólva, semmit nem tehetett ellene.

